

GÜNEYDOĞU ANADOLU PROJESİ VE TARIM ORMAN VE KÖYİŞLERİ BAKANLIĞI

Dr. Haşim ÖĞÜT

Tarım Orman ve Köyüşleri Bakanlığı Proje Uygulama Genel Müdürü,
Ankara

GAP, çok maksatlı bir proje niteliğindedir. Ancak bu maksatlar arasında tarıma yönelik olanı oldukça kapsamlıdır. Belirtildiği gibi 1,7 milyon hektarlık bir alan sulamaya açılacaktır. Türkiye’de şu anda sulanan alan içindeki payı dikkate alınır ve ekonomik olarak sulanabilir alan potansiyelinin 8,5-9 milyon hektar civarında olduğu düşünülürse bu rakamın oldukça büyük olduğu görülür. Bu proje ayrıca ekolojik şartlar itibarıyla çok müsait olan bir bölgede yürütülecektir. Dolayısıyla burada yılda 2-3 ürün üretmek mümkün olacaktır. Bu tarımsal potansiyeli ülke yararına harekete geçirmede TOKB’na çok büyük görev düşüğü kabul edilmektedir. Bakanlık olarak bu görevin bilinci içerisindeyiz. Evvela bu potansiyeli harekete geçirme bakımından 2 soruyu cevaplandırmak gereği hasıl oldu. Birincisi bu tarımsal potansiyeli hangi amaçlarla harekete geçirmek gerekir? Cevap, makro seviyede karar verilmesi ve politikası tespit edilmesi gereken bir husus niteliğindedir. Bundan dolayı karar sadece Bakanlığımızın vermesi mümkün değildir. Bu kararın oluşmasında DPT tarafından koordine edilen ve yürütülen çalışmaların sonuçlarını kullanıyoruz. Yalnız burada Bakanlığımızın tercihi, ülkemizin bugünkü tarımsal ürünler talebi ve bunun mevcut üretime karşılama durumu dikkate alındığında (Önümüzdeki orta vade için yapılan talep projeksiyonlarına göre tarımımız bugünkü potansiyeli ile bu talebi doyurabilecek güce sahiptir) GAP ile kazanılacak potansiyelin öncelikle ihracat amacıyla kullanılmalıdır. Çalışmalarımızı bu amaçtan hareket ederek yönlendirmiş bulunmaktayız. İhracat amacıyla üretilen ürünler bir grup olarak düşünüldüğünde, bunların kararlaştırılması teknik bazda belirli çalışmaların yapılmasını, ekonomik ve sosyal kriterlerin dikkate alınmasını gerektirecektir. Ekonomik kriterlere değinmek gerekirse, bugün dünya tarımsal anamadede pazarını biz sunu bir pazar olarak görüyoruz. Bugün 3 grup ülkenin, Avrupa Topluluğu, ABD ve Japonya’nın, tarım için verdiği sübvansiyon miktarı yılda 200 milyar dolar civarına ulaşmıştır. Bu rakam üretime tatbik ediyor, ihracata tatbik ediyor. Dolayısıyla ekolojik şartların verdiği sonuçlar ışığında bir üretim ve bilhare pazarlama durumu uluslararası tarımsal pazarda yoktur. O bakımdan, bunların da ışığında ürün deseni kararını vermek zorundayız.

Şimdi amaçlar bu şekilde kararlaştırıldıktan sonra, bu potansiyeli nasıl harekete geçirebiliriz? sorusu kar-

şımıza geliyor. Ve geldi. Cevabını biz Bakanlık olarak şu ana başlıklar altında topladık:

1. Araştırma faaliyetleri: Bölgede 1,7 milyon hektarlık bir alan sulamaya açılacak. Ancak bölgedeki tüm tarımsal sahanın bunun çok üzerinde olduğunu da biliyoruz. Zira kuru tarım şartlarında da geçim sağlayacak çiftçiler var. Onları da dikkate alıyoruz. Bunun ötesinde bir su ürünleri yetiştirme potansiyelimiz var. Bu potansiyel sulama projeleriyle birlikte daha da artacak. Ayrıca bölgenin bir hayvancılık potansiyeli var.

Biz, bunlar ışığında araştırmalara yeni bir yön vermek üzere belirli çalışmalar yaptık. Neticede daha önce ülkesel bazda yürüttüğümüz araştırmaların büyük bir kısmını, konularını bu alanda çalışma yapan diğer kuruluşlarla yaptığımız işbirliğiyle tespit etmek suretiyle, sadece GAP’a yönelttik. Böylece, Bakanlığımızın yürüttüğü araştırma projelerinin bir kısmı programa “GAP Araştırma Projesi” şeklinde girmiş bulunmaktadır. Bakanlığımızın bölgede faaliyet gösteren tüm kuruluşları olarak bu tür çalışmalara başladık. 1990 yılından itibaren bunları yürüteceğiz. TOKB’nın hizmetleri bütünüyle ele alındığında GAP’ın henüz konuşulmadığı dönemde de bu bakanlığın o bölgede faaliyetlerinin olduğunu söylemem gerekir. Araştırmalar devam edecektir. Bunların neticesinde aldığımız sonuçları uygulamaya aktaracağız. Dolayısıyla 1. grupta araştırma hizmetlerimizin bölgenin ihtiyaçlarına yönelik olarak şekillendirilmesi konusunu gündeme getiriyoruz. Ve bu araştırma faaliyetlerinin yürütülmesinde görev alacak kuruluşların da güçlendirilmesi konusunu sunuyorum. Her ikisi de üzerinde durulan önemli konular olmuştur.

2. Çiftçi eğitimi. Araştırmalar sonuç verebilir, fakat bu sonuçların kullanıcısı olan çiftçi bu teknikleri kullanamaz durumdadır. Bölgede bir değişim söz konusu, bu değişim her safhada olacak; tabii çiftçi kesiminde de olacak. Çiftçi sulu tarıma ve sulu tarım tekniklerine alıştırılmalıdır. Bunun için de çiftçi eğitime Bakanlığımız büyük önem vermiş bulunmaktadır. Çiftçi eğitimi projeli faaliyetlerimizle yapıyoruz. İlk defa “tarımsal yayım”, yani araştırmalar sonucu elde edilen bilginin çiftçiye aktarımı için bir proje hazırlanmıştır. Bunun içinde bir de uygulamalı araştırmalar bölümü vardır. Araştırma kuruluşları tarafından geliştirilen teknik paketler yayım teşkilatına aktarılmaktadır. Tabii bu aktarım içinde köye kadar uzanan bir yayım sistemi

geliştirilmektedir. Sistem aynı zamanda geriye doğru işlemektedir. Bu şekilde çiftçinin talepleri alınmakta, araştırma enstitülerince bunların cevapları bulunmakta, tekrar aynı kanaldan çiftçiye ulaştırılmaktadır. Bunun için 1985 yılında başladığımız ve Türkiye'nin 4 ekolojik bölgesinde yürütülen bir bölümü de GAP'ta olan bir proje var. "Tarımsal Yayım ve Uygulamalı Araştırma Projesi" 205 milyon dolarlık bir projedir. 1991 yılına kadar devam edecektir. Bu proje çerçevesinde GAP'a dahil 3 ili devreye soktuk. Şimdi Dünya Bankası ile yapılan müzakereler neticesinde GAP alanında yer alan diğer 3 ilin de devreye sokulması için imkân elde edilmiştir. Proje hazırlığı tamamlanmıştır. Şu anda değerlendirme işlemi yapılmaktadır. 1990 yılı Mayıs ayında da GAP'ın diğer 3 ilini içine alacak bu yeni "Tarımsal Yayım ve Uygulamalı Araştırma" projesine başlanacaktır. Projenin mali portresininin 150 milyon dolar civarında olması beklenmektedir.

3. Girdi üretimi: Bölgede elbette bu çalışmalar sonucunda artan bir girdi talebi oluşacaktır. Tohum, gübre ve sulu ziraatın gerektirdiği diğer girdilerin temini ve dağıtımını önemli konulardır. Bu konularda gö-

revli Bakanlığımıza bağlı üretici ve dağıtıcı kuruluşların, Bakanlığımızın dışındaki kamu ihtisas kuruluşlarının ve son yıllarda sayılan artan ve kapasiteleri güçlenen özel sektör kuruluşlarının da GAP'ın ihtiyaçları doğrultusunda harekete geçirilmesi gerekiyor. Biz dolayısıyla bir çalışma grubu şeklinde özel sektör ve kamu kuruluşlarını biraraya getirdik ve tohumluk açısından program yapmaya davet ettik. Bunu diğer girdiler için de yapacağız. Biz özellikle pamuk tohumluğunda bölgede çok acil sorun olduğunu bildiğimiz için bu uygulamayı tohumlukta başladık. Bölgede tescil edilmiş bulunan fakat çiftçiler tarafından ekilen kalitesi düşük bir çeşidi de bu çalışmalarımız sonucu devreden çıkaracağız. Sayar-314 çeşidi burada çok başarılı sonuç vermiştir. Sayar-314 çeşidinin tohumluğunu önümüzdeki sene yeterli miktarda üreteceğiz.

Bakanlığımızın bu büyük potansiyeli harekete geçirmek üzere bölgedeki teşkilatını güçlendirme ihtiyacı da vardır. Bu husus da dikkate alınmış ve dolayısıyla bölgede halen mevcut bulunan kuruluşların güçlendirilmesi, yenilerinin kurulması için de belirli çalışma içerisine girilmiştir.

GÜNEYDOĞU ANADOLU PROJESİ VE MADEN KAYNAKLARI

Prof. Dr. Erdoğan YÜZER

İstanbul Teknik Üniversitesi Maden Fakültesi Dekanı, İstanbul

Konuşmama 1960 yıllarında başlayan ve bugün tüm Türk halkına gurur verici seviyeye gelen bir projenin temel taşları sayılabilecek bazı noktalardan başlamak istiyorum.

Keban Barajı'nın bugün gövdesinin içinde kalan Keban Köprüsü altında başlayıp Karkamış'a, yani Suriye sınırına kadar Fırat nehri boyundaki bu 506 km içinde bir tek karşı yer yoktur ki, küçük bir grup tarafından 1960 senesinden başlayıp, 1964 senesine kadar karşı karşıya inelenmesinin. Suyun üzerinde hareket etmek, başka bir deyimle "Akmak" neyle o günün koşullarında keleklerle, EİE'nin sağladığı sallarla ve en lüks vasıta olan jiple ulaşabildiğimiz noktalardan itibaren başlayıp, gene karşı eksiltmeden o çalışmalarını sürdürmek. Bu çalışmalar günümüzde üniversite-endüstri işbirliği diyerek üzerinde çokca durduğumuz ama bir türlü başaramadığımız işbirliğinin o senelerde verilmiş en güzel örnekleridir. EİE'den bir grup, Teknik Üniversite'den bir başka grupla birleşerek (toplam sayıları 10'u geçmeyen bu küçük gruplar) senesinin 4-5 ayını bu güzergahta geçirerek, bugün isimlerini bile yer yer değiştirdiğimiz baraj yerlerini ve baraj göllerindeki durumu tespit etmiştir. Ve bugüne gelinmiştir. Önceki adı Halfeti, daha sonraki adı Karababa barajı olan Atatürk Barajı'nın bu vesile ile bölgede yapılan mühendislik jeolojisi çalışmalarını başlatan Prof. Dr.

Kemal Erguvanlı'yı rahmetle anmak isterim. Bu hocamız, EİE İdaresi bünyesindeki bu grubun başkanlığını yapmıştır. Sadece bunla kalmayıp Dicle havzasındaki çalışmalarını da ateşlemiştir. 1968'e kadar teker teker baraj yerlerinin, EİE'nin o övülmeye değer hizmetlerini başlatan bu gruptur.

GAP bölgesindeki madenciligi, Türkiye'nin madenciliklerinin genel koşullarından soyutlamak mümkün değildir. Maden dendiğinde metalik (bakır, demir, kurşun vb.) madenlerle birlikte her türlü taş toprağın, endüstriyel hammaddenin, enerji hammaddelerinin hatta suyun bile maden olduğunu hatırlatmak istiyorum. Halen Türkiye'nin madenciliklerinde maalesef özlenilen seviyeye bir türlü ulaşamamıştır. Örneğin 1983'lerde hedeflenen 1 milyar dolarlık ihracat sınırı vardır. Son 5 senede gelebildiğimiz yer ise 500 milyon dolar dolayındadır. Belirlenen hedefin daha yarısında'yız. Ama bunun bir nedeni olmalıdır. Türkiye gerçekten yeraltı zenginlikleri açısından umulanın altında mı zengindir de bu hedefe ulaşamıyor, yoksa başka ihmalleri mi var? Türkiye bazı madenler bakımından dünya çapında söz sahibi olan bir maden ülkesidir. Başta bor mineralleri var. Güney Anadolu'da değil, ama Türkiye genelinde böyledir. Onun izleyen krom, manezit, barit ve mermerlerimiz, bizim ihracattaki ilk 5 kalemidizdir. Bunların hiçbirisi Güney Ana-